

AMORIS LAETITIA

Paradigmaváltás az újrահázasodott elváltak szentségi pasztorációjában?¹

BEVEZETÉS

A 2014 és 2015 őszén Rómában, Ferenc pápa vezetésével tartott püspöki szinódusok közös útkeresései gyümölcseként született meg az „*Amoris Laetitia*” kezdetű,² a családban megélt szeretetről szóló apostoli buzdítás, amelyet 2016. április 8-án a Szentszék sajtótermében mutattak be nagy érdeklődés mellett. A kiemelt figyelem hátterében elsősorban az újrահázasodott elváltak szentáldozáshoz járulásának a kérdése állt: az érvényben lévő pápai, illetve tanítóhivatali megnyilatkozásokhoz képest,³ vajon hoz-e áttörést e tekintetben az új pápai dokumentum? A kérdésről a dokumentum *A törékenység kísérése, megkülönböztetése és integrálása* címet viselő 8. fejezet 305. pontjában ezt olvassuk: „*A feltételek, vagyis az enyhítő körülmények miatt lehetséges, hogy az objektív bűn helyzetében – amely szubjektív szempontból nem vétkes, vagy legalábbis nem teljesen az – valaki Isten kegyelmében élhet, szerethet, és növekedhet is a kegyelem és a szeretet életében, megkapva ehhez az Egyház segítségét*”; az ide vonatkozó 351. lábjegyzet pedig így fogalmaz: „*Bizonyos esetekben ez a szentségek jelentette segítséget is magába foglalhatja. Ezért »emlékeztetem a papokat, hogy a gyóntatószék nem lehet kínzókamra, hanem az Úr irgalmassága helyének kell lennie« (Evangélii Gaudium, 44). Hasonlóképpen jeleztem, hogy az Eucharisztia »nem a tökéletesek jutalma, hanem nagylelkű gyógyszer és táplálék a gyengék számára« (uo., 47)*”.

Az apostoli buzdítás szövege tehát egyértelmű megfogalmazást nem, hanem csak utalást tesz az újrահázasodott elváltak lehetséges szentségekhez járulására; ennek is tudható be, hogy – akarva-akaratlanul – különböző pasztorális értelmezéseknek nyitott utat ezzel. Így pl. Agostino Vallini bíboros, Róma pápai

¹ A szerző saját álláspontját fogalmazza meg (*a szerk.*).

² Az apostoli buzdítást Ferenc pápa az Irgalmasság Rendkívüli Szentévében, 2016. március 19-én, Szent József főünnepén, pápasága negyedik évében írta alá

³ Vö.: II. János Pál: *Familiaris Consortio*. 84; *Reconciliatio et Penitentia*. 34; XVI. Benedek: *Sacramentum Caritatis*. 29; *Katolikus Egyház Katekizmusa*. 1650.; Hittani Kongregáció: *Levél a Katolikus Egyház püspökeihez az újrահázasodott elváltak szentáldozáshoz járulásáról*. Róma, 1994. szeptember 14.; *Törvényszövegek Pápai Tanácsa: Nyilatkozat az elvált újrահázasodottak szentáldozáshoz bocsáthatóságáról*. 2000. június 24.

helynökének a vezetésével a római főegyházmegye, valamint a fülöp-szigeteki, máltai, argentin, német püspökök is olyan lelkipásztori irányelveket dolgoztak ki, amelyek – bizonyos feltételek mellett – lehetővé teszik újrarahasodott elvált személyek számára, hogy szentáldozásban részesüljenek. Ezzel szemben mások, így például Athanasius Schneider kazahsztáni segédpüspök,⁴ Charles Chaput philadelphiai érsek, Thomas Olmsted arizonai püspök, a kanadai Alberta és Northwest püspökei elutasítják ezt az új megközelítést és lelkipásztori gyakorlatot, hangsúlyozva, hogy az egyházi hagyomány alapján csak az önmegtartóztatást vállaló újrarahasodott elváltak számára lehetséges a szentségekhez járulás. Ugyanezt képviseli Gerhard Müller, a Hittani Kongregáció bíboros prefektusa is, aki szerint a dokumentumot nem szabad oly módon értelmezni, mintha a korábbi pápák állításai és a Hittani Kongregáció állásfoglalásai nem volnának már érvényesek.⁵ A Magyar Katolikus Püspöki Kar eddig nem foglalt hivatalosan állást a kérdésben, de sejtetően nem feltétlenül teljesen egységes püspökeink álláspontja: Erdő Péter (akinek meghatározó jelentőségű volt mindkét színóduson a főrelátori szerepvállalása),⁶ Veres András⁷ és Székely János⁸ a hagyományos egyházi álláspontot képviselik, míg pl. Beer Miklós támogatni látszik az új lelkipásztori megközelítést.⁹

A félreértések és ellentmondásos értelmezések miatt kialakult helyzetre való reagálásként négy bíboros, így Walter Brandmüller, Raymond L. Burke, Carlo Caffarra és Joachim Meisner 2016. szeptember 19-én írt levelükkel hivatalos tisztázásért folyamodtak Ferenc pápához az *Amoris Laetitia* kapcsán, amely mintha megengedné a – hagyományos erkölcssteológiai megközelítés nézőpontja szerint – házasságtörésben élő, illetve megmaradni szándékozó hívek gyónását és szentáldozáshoz járulását. A bíborosok az öt kérdésük megfogalmazásakor a *dubia* (kétely) nevezetű ősi jogukkal éltek, mely egyházz jogi műfajnak a lényege, hogy az ily módon tömören megfogalmazott kérdésekre a pápa tanítóhivatala világos igennel vagy nemmel válaszol, hogy így az Egyház tanítása mindenkor egyértelmű

⁴ A. Schneider tanulmánya magyarul megtalálható: <http://newman.hu/index.php/al-letoltes/>.

⁵ Vö.: <http://www.magyarkurir.hu/hirek/muller-biboros-az-amoris-laetitia-osszhangban-all-az-egyhaz-tanitasaval>.

⁶ Vö.: <http://www.magyarkurir.hu/hirek/erdo-peter-az-ujrahazasodottakat-es-az-uj-tartos-kapcsolatban-eloket-integralni-kell>.

⁷ Vö.: <http://www.magyarkurir.hu/hirek/interju-veres-andrassal-szinodus-harmadik-zaromunkahetet-kovetoen>.

⁸ Vö.: <http://katolikusvalasz.blogspot.hu/2015/01/szekely-janos-puspok-kasper-javaslatrol.html>

⁹ Vö.: Beer M.: *Szeressek ott, ahol gyűlölnek*. Szerzői kiadás, Kismaros, 2015. (A továbbiakban: Beer, 2015.) 75–78.; Beer M.: *Örömet hozzak, hol gond tanyázik*. Szerzői kiadás, Kismaros, 2016. 35–39.; *A derű nálam adottság és döntés*. In: *Nők Lapja*, 2016. december 16. 26.

legyen Isten népe számára. A bíborosok levele nem sokkal azután datálódik, hogy 2016. szeptember 12-én a Vatikán az *Osservatore Romano*ban hivatalos pápai állásfoglalással tette Ferenc pápa argentin püspökökhöz írt levelét, akik pasztorális instrukciója az *Amoris Laetitia* 8. fejezete hiteles interpretációjának tekintendő.¹⁰ A bíborosok tisztázási igényét jól alátámasztja tudniillik két, a témáról egyébként ellentétesen gondolkodó német teológus, illetve filozófus is – Norbert Scholl szerint „a pápa még tudatosan tartózkodik a nyilvánvaló dogmatikai helyesbítésektől, de a dogmatikát az irgalmasság evangéliumi üzenetétől és Ferenc pápa pasztorális indíttatásától elválasztó diszkrepancia mindinkább egyértelmű válik, és megmutatja, hogy a jövőben milyen nagy szükség lesz a korrektúrákra és a továbbfejlesztésekre a dogmatikában és az egyházjogban is”.¹¹ A II. János Pálhoz és XVI. Benedekhez közel álló Robert Speamann pedig ezt mondja: „A káosz egyetlen tollvonással az elvek szintjére emelkedett. A pápának tudnia kellett volna, hogy ezzel a lépésével megosztja az Egyházat és skizma felé vezet, olyan skizma felé, amely nem az Egyház peremén, hanem a szívében megy végbe. (...) A maga illetékességi területén belül minden bíborosnak, püspöknek és papnak fenn kell tartania a szentségek kiszolgáltatásának eddigi rendjét, és nyilvánosan ki kell állnia mellette. Ha a pápa elzárkózik a korrekciótól, akkor a következő pápa dolga lesz, hogy a helyreigazítást hivatalosan is elvégezze”.¹²

Anélkül, hogy az *Amoris Laetitia* 305. pontja (illetve ahhoz kapcsolódó 351. lábjegyzet) bármely értelmezésének helyessége mellett is állást foglalnánk, jelen tanulmányunkban az elmúlt évtizedeknek azokat a teológiai eredményeit, fejlődéseit és szempontjait szeretnénk bemutatni, amelyek az újraraházasodott elváltak adott körülmények közötti szentségekhez járulását támogatni látszanak.

¹⁰ Instrukciójuk kritikus része ebben áll: 5. „Amikor egy pár konkrét körülményei lehetővé teszik, különösen, ha mindketten keresztények, akik a hit útján járnak, javasolni lehet nekik, hogy önmegtartóztatásban éljenek. Az *Amoris Laetitia* nem becsüli alá ennek a választásnak a nehézségeit (329. lábjegyzet), és nyitva hagyja a gyónás szentségének lehetőségét, ha valaki elbukik ebben az elhatározásban”. (...) 6. „Más, összetettebb helyzetekben, amikor nem lehetséges a házassági semmisség kinyilvánítása, a fent említett megoldás olykor nem lehetséges. Ennek ellenére lehetséges a megkülönböztetés útjára lépni. Azok számára, akik egy adott helyzetben arra a következtetésre jutnak, hogy a felelősségüket és büntethetőségüket csökkentő korlátok állnak fent, különösen ha úgy ítélik, hogy kárt okoznának az új kapcsolatban lévő gyermekeknek, az *Amoris Laetitia* megnyitja a szentgyónáshoz és az Eucharisziához vezető utat (336. és 351. lábjegyzet)”.

¹¹ <http://www.merleg-digest.eu/kritikai-reflexiok-az-amoris-laetitiarol/>; <http://newman.hu/index.php/spaemann-interju/>

¹² <http://newman.hu/index.php/spaemann-interju/>

A HÁZASTÁRSI SZERETETSZÖVETSÉG ÉS ANNAK ESETLEGES „MEGHALÁSA”?

A II. vatikáni zsinat újdonsága a házasság témája kapcsán,¹³ hogy a felbonthatatlanság hagyományos terminológiája helyett házastársi hűségéről, jogi szerződés helyett a házastársak kölcsönös önjajándékozásáról-elfogadásáról, valamint szeretetszövetségéről beszél az ószövetségi Isten – népe, illetve az újszövetségi Krisztus – Egyház bibliai képek alapján.¹⁴ Elías Zoghby, az egyiptomi melkita pátriarkátus vikáriusa, az egyik zsinati ülésen egy aggasztó lelkipásztori problémára, az önhibájukon kívül elhagyott és magukra maradt fiatal házások helyzetére hívta fel a figyelmet. Legtöbbjük számára az egész életen át tartó teljes önmegtartóztatás nem lehet a szentségekhez járulás reális feltétele, ezért érdemes lenne a keleti egyházak idevonatkozó hagyományából meríteni, és a Katolikus Egyház által megnevezett okokhoz hozzávenni a házasságtörés, illetve a házastárs végérvényes elhagyásának okát is.¹⁵ A Máté evangéliumából ismert „*hacsak nem paráznasága (porneia) miatt*” (Mt 5, 32; 19, 9)¹⁶ betoldást a Katolikus Egyház mindig is korlátozó értelemben vette, míg Keleten ezt az első századok óta a saját hibáján kívül magára maradt fél javára értelmezték és alkalmazták: köthetett új házasságot. Az 1980-as család-szinóduson is indítványozták az atyák a keleti egyházak gyakorlatának elmélyült tanulmányozását, hogy még teljesebbé lehessen a lelkipásztori irgalmasság gyakorlása az elvált hívek felé.¹⁷

A keleti hagyományt képviselő Alessio van der Mensbrugge orosz ortodox érsek a házastársi szeretet három szintjéről beszél: a szellem szintje (vallás, filozófia), a lélek (szív és érzelm, perszonalizmus), illetve a test (testi szerelem) szintjei. „*Ha a szeretet e három szint valamelyikén tönkre megy, tönkre megy a kötelék is. Nem elég egyetlen gyűlölet aktus, hanem a folyamatos ellenségeskedés állapota kell ehhez.*” Mindez rámutat a házastársi szeretet jogi dimenziójára is: a keleti egyházak

¹³ Vö.: *Gaudium et Spes*. 48–49.

¹⁴ Vö.: Botero, J. S.: *Etica coniugale. Per un rinnovamento della morale matrimoniale*. Edizioni San Paolo, Milano, 1994. 68–71.

¹⁵ Vö.: Graf, W.: *Szexualitás – házasság – egyház*. Bencés Kiadó, Pannonhalma, 1992. (A továbbiakban: Graf, 1992.) 57–61.

¹⁶ A sokszoros nehézségek miatt *crux interpretum*nak nevezett mátéi perikópa magyarázatára számos megoldási kísérlet született az egzegéták körében: a porneia jelentheti a nő részéről elkövetett házasságtörés valódi kivételét, de általánosabb értelemben vonatkozhat azokra, akik meg nem engedett vagy törvénytelen módon élnek együtt, a házasságot eleve érvénytelenítő körülmények között, pl. vérfertőző kapcsolatban, vérrokonok közötti házasságban, illetve jelentheti a nő szüzességének a házasság előtt eltöltött hiányát is. Vö.: Botero, J. S.: *Vivere la verità nell'amore. Fondamenti e orientamenti per un'etica coniugale*. Edizioni Dehoniane, Róma, 1999. (A továbbiakban: Botero, 1999.) 145.; Schnackenburg, R.: *Il messaggio morale del nuovo testamento. Vol. I. Paideia*, Brescia, 1989. 186–192.; da Spinetti, O.: *Máté. Az Egyház evangéliuma*. Agapé, Szeged, 1998. 530–535.

¹⁷ Vö.: *Sinodo dei vescovi sulla famiglia. Le 43 proposizioni. Il Regno-Doc*. 26. 1981.; Botero, 1999. 146.

gyakorlata elfogadja a válást, illetve egy új házasság megkötését házasságtörés esetén, ugyanis az a szeretet halálának jele.¹⁸ A keleti teológia e nézete alapján kezdtek beszélni a katolikus erkölcszövegezők közül egyre többen, köztük Bernard Häring,¹⁹ a házasság erkölcsi haláláról, illetve pszichikai és társadalmi haláláról.²⁰ A házastársi szeretet jogi dimenziójára reflektálva fogalmazták meg egyesek, hogy ha a házaspár életében nem létezik többé a házastársi szeretet és nem lehetséges azt visszaállítani, akkor mi értelme van még beszélni házassági kötelekről? Alapozódhat-e a kötelék kölcsönös gyűlöletre, teljes közömbösségre?²¹

A nyugati teológiában hasonló következtetésre jutott Bellarmin Szt. Róbert is, amikor az Eucharisztia és a házasság szentségi valóságát állítja párhuzamba: ha a szentségi jelek állandósága megszűnik, ha a kenyér és a bor hiányoznak, akkor az Eucharisztia szentsége sem lehet jelen; analóg módon, a házastársak szeretetének el kell érnie az emberség minimális szintjeit, hogy szentségi szeretet lehessen, illetve ki kell tartania, és folyamatosan fenn kell maradnia, hogy folyamatosan szentség lehessen.²²

A mai katolikus teológia a házasságra, mint szentségre nem statikus, hanem növekedésben lévő valóságként tekint, éppen ezért a szüntelen megtérés, megújulás és az érettebbé válás útján kell járnia.²³ A férfi és nő közötti szeretetszövetség az Isten emberiséggel kötött és Krisztusban beteljesedett szövetségének a reálszimbóluma; ez azt is jelenti, hogy nincs teljes megfelelés a jel és a jelzett valóság között: a házastársi kötelék csak megközelítheti, de teljesen soha el nem érheti a Krisztus és az Egyháza közötti valóban örök és abszolút szeretetszövetséget, éppen ezért mindig relatív és úton lévő marad, folytonosan megmaradásra és növekedésre hivatott.²⁴

A házasság szentsége eszkatológikus szimbólum is, a végidei lakodalmat elővételezi. Így a földi házasságkötés relativizálódik: nem abszolút és végérvényes valóság, csak a földi élet keretének idejére állhat fenn; a házastársak valamelyikének a halálával a házastársi kötelék, így maga a házasság is megszűnik. De vajon megszűnhet-e, megsemmisülhet-e, „meghalhat”-e a házassági kötelék más dolog következtében is,

¹⁸ Vö.: Botero, 1999. 151.; Vasil, C.: *Separazione, divorzio, scioglimento del vincolo matrimoniale e seconde nozze. Approcci teologici e pratici delle chiese ortodosse*. In: Dodaro, R. (a cura di): *Permanere nella verità di Cristo. Matrimonio e comunione nella Chiesa cattolica*. Edizioni Cantagalli, Róma, 2014. (A továbbiakban: Dodaro, 2014.) 89–116.; Petrà, B.: *Tra cielo e terra. Introduzione alla teologia morale ortodossa contemporanea*. Edizioni Dehoniane, Bologna, 1991. 105–135.

¹⁹ Vö.: Häring, B.: *Pastorale dei divorziati. Una strada senza uscita?* Edizioni Dehoniane, Bologna, 1990. 47–53.

²⁰ Vö.: Botero, 1999. 148., 151.

²¹ Vö.: Botero, 1999. 149.

²² Vö.: Botero, 1999. 156–157.

²³ Vö.: Kasper, W.: *A család evangéliuma*. Jezsuita Kiadó, Budapest, 2015. (A továbbiakban: Kasper, 2015.) 36–37.

²⁴ Vö.: Botero, 1999. 144., 149–150.

azaz lehet-e beszélni a házasságnak még a felek életében bekövetkező „haláláról”? Egyre több katolikus teológus vallja, hogy e kérdés megítélésben a jogi kategóriák felől a teológiai kategóriák felé kellene elmozdulnunk: a házassági kötelék elsősorban mint *vinculum amoris*, és ne csak mint *vinculum juris* álljon előttünk, s teológiailag azt is lehetségesnek tartják, hogy az egyházi bíróságok a házasság érvénytelenségét ne csak *ex tunc*, vagyis visszamenőleg a házasságkötés pillanatától, hanem a jelentől datálva, *ex nunc* is kimondhassák.²⁵ „Határesetben, amikor nem lehetséges a szeretetet újjáteremteni vagy a hűtlen szeretetet visszahódítani, milyen más alternatíva marad? Amikor minden tönkre ment úgy, hogy semmilyen lehetőség nem maradt a kapcsolat újjáépítésére, mivel a szeretet véglegesen meghalt, állíthatjuk-e, hogy a házasság szentsége még fennáll? Ebben az esetben a szentség fogalma milyen valóságos jelbe helyezi a maga gyökereit? (...) Mi alapján állítanánk, hogy a házasság szentsége fennáll ott, ahol többé nincs jele az interperszonális viszonynak? És mi alapján tagadjuk, hogy létezhet egy szentségi jel, amikor az előző házasság hamvaiból egy új kapcsolat születik?”²⁶

Mivel a házasság szentségének nyilvános jellege van, ezért egy házasság érvényességéről való döntést nem lehet kizárólag az érintett felek szubjektív döntésére hagyni, hanem e kérdésben az egyházi bíróságok feladata dönteni. Azonban fel kell vetni a kérdést, hogy vajon a probléma megoldásához egyedül a – történelmileg kialakult és nem *iure divino* (isteni jogon) létező – jogi út vezet, és nem képzelhetők-e el jobban lelkipásztori és spirituális eljárások? Ugyanis „nagyarányú egyetértés van arról, hogy az egyoldalúan adminisztratív és legalista eljárások, melyek a tutorizmus elvét követik, nem igazságosak az emberek üdvössége és java, valamint konkrét, gyakran nagyon összetett helyzetük szempontjából”.²⁷ Megoldást jelenthet, hogy az illetékes püspök a lelkipásztori munka és lelki élet terén tapasztalt papot, mint penitenciáriust vagy a püspöki helynököt bízta meg ezzel a feladattal. Minthogy a jogszolgáltatásnak lelkipásztori dimenziója is van, ezért a lelkipásztori jelleg és irgalmasság nem zárják ki az igazságot, az nem egyfajta olcsó kegyelem, hanem a nagyobb igazságot jelentik, minthogy minden ügy mögött nem csak egy általános szabályok szerint megvizsgálható eset áll, hanem egy emberi személy a maga személyes méltóságával. Így ez a feladat olyan hermeneutikát követel meg, amely egyszerre jogi és lelkipásztori, az általános törvényt okosan, a jog és méltányosság szerint alkalmazza a konkrét, sokszor igen összetett esetekre, pontosan megismerve az igazságszolgáltatásra váró személyeket és helyzetüket.²⁸

²⁵ Vö.: Lahidalga, J. M.: *La declaración de nulidad y el matrimonio cristiano: una sugerencia pastoral*. *Surge* 543–544. 1993. 45–63.; Botero, 1999. 153–154.

²⁶ Vö.: Botero, 1999. 152–153.

²⁷ Kasper, 2015. 87.

²⁸ Vö.: Kasper, 2015. 53–55.; Somfai B.: *Szexuáletikai jegyzetek*. Új Ember Kiadó, Budapest, 2003. 164–166.

LEHETSÉGES SZEMPONTOK AZ ÚJRAHÁZASODOTT ELVÁLTAK EGYÜTTÉLÉSÉNEK MEGÍTÉLÉSÉHEZ

Számos oka lehet, hogy egy hívő érvényes egyházi házasságát követően új polgári házasságot köt valaki más személlyel: pl. igaztalanul elhagyták, talán túl fiatalon magára maradt, gyermekei nevelése vagy egyéb anyagi szempontok miatt új kapcsolat létesítésére kényszerült stb. Minthogy az ember alapvetően relációkban él, társas lény,²⁹ egy ilyen kapcsolat létesítése megérthető; a Szentírás tanúsága szerint is: „*Nem jó az embernek egyedül lennie*” (Ter 2, 18). A Katolikus Egyház Tanítóhivatalának álláspontja szerint újravezényesodott elváltak szentségekhez járulása előzőleg érvényes házassági kötelék esetén akkor lehetséges, ha a felek testvérként élnek együtt, vagyis amikor tartózkodnak a csak házastársakat megillető cselekedetektől; ha ezt nem tudják vállalni, akkor a lelki áldozás gyakorlatát ajánlják nekik.

Sokan úgy vélik, hogy a Tanítóhivatalnak az önmegtartóztatás kérdésében, a hívők hitérzékét és tanúságtételét komolyan véve, meg kellene hallgatni az ő tapasztalataikat is,³⁰ nem elfelejtve, hogy ők nem a nőtlen/hajadon életforma karizmáját kapták meg; ennek maradéktalan megélése az esetükben reálistan nem elvárható, már-már hősies áldozathozatalt kívánna, ráadásul büntetésként is élhetnék meg, nem utolsósorban pedig, vajon az Egyház részéről vajon kaptak-e erre való nevelést, felkészítést?³¹

A lelki szentáldozással kapcsolatban a következő megfontolásokat lehet tenni: minthogy az újravezényesodott elvált személyek nincsenek kiközösítve, így kizárva az Egyházból, maga az Egyházhoz tartozásuk is közvetíti számukra a közösséget Krisztussal, nem csak a szentségek, amelyek nem varázseszközök, és csupán önmaguktól, megfelelő lelki állapot nélkül nem hathatósak. Isten a szentségeken kívül is ajándékozza a kegyelmét, szavának fogadása, az ima, a különböző szertartásokon való részvétel, a szeretet cselekedeteinek gyakorlása által.³² Ugyanakkor mindez kérdéseket is felvet: aki lelkileg jól felkészült és „*lelki szentáldozáshoz járul, egy lesz Krisztussal, hogyan lehet mégis ellentétben Krisztus parancsával? (...) Ha az arra felkészült újravezényesodott elváltakat kizárjuk a szentségekből, (...) ezzel nem az Egyház szentségi alapstruktúráját kérdőjelezzük meg? (...) Némelyek így érvelnek: éppen az, hogy vannak, akik a szentáldozásban nem részesülnek, a szentség szent mivoltának a jele. (...) Vajon itt nem egy segítségért kiáltó ember eszközzé silányításáról van-e szó, amikor jellé tesszük mások számára? Engedjük szentségileg éhen halni, hogy mások élhessenek?*”³³ Továbbá azt is látnunk kell, hogy a legnagyobb mértékben felelőtlenség

²⁹ Vö.: Botero, 1999. 154–155.

³⁰ Vö.: Kasper, 2015. 80–81.; Zulehner, P.: *Kifutó modell. Merre kormányozza Ferenc pápa az Egyházat?* Egyházfórum, Budapest, 2016. (A továbbiakban: Zulehner, 2016.) 70.

³¹ Vö.: Botero, 1999. 145.

³² Vö.: Grafl, 1992. 92.

³³ Vö.: Kasper, 2015. 56.

lenne – fennálló morális kötelezettsége miatt – ha pl. egy újrَاهázasodott férfi elhagyná a második feleségét és gyermekeit; egy korábbi jogtalanságot ezzel az újabb jogtalansággal kellene megszüntetni, s őt így a szentségekhez járuláshoz engedni?³⁴

Második házasságok tekintetében a nemiség túlértékelése is jelen van a Tanítóhivatal álláspontjában, minthogy megfogalmazásaiban az újrَاهázasodottak együttélésének a bűnössége csaknem kizárólag a nemi egyesülésükre alapozódik. Nem lehet belátni, hogyan lehet megengedni két ember együttélését, akiknek megvan az akarata a házasságra (vagyis már ez önmagában vétség a korábbi, felbonthatatlan házassági kötelék és házastársi egység ellen), s ugyanakkor meg nem engedettnek nevezni azt, hogy életközösségüket a nemi együttlétükben is kifejezésre juttatják? Következésképpen vagy a házassági akarat fennállását kellene minden esetben rossznak mondani (amely így a szentségekhez járulást is lehetetlenné tenné), vagy pedig a belőle fakadó szexuális egyesülést nem kellene feltétlenül bűnös viszonyként megítélni (s így automatikus akadálynak tekinteni a szentségekhez járulást illetően).³⁵

Neves morálteológusok és egyházjogászok vannak azon a véleményen, hogy amennyiben az újrَاهázasodott személyek nem tudnak önmegtartóztatásban élni, nemi közösségüket nem szabad egyszerűen házasságtörésnek, életüket pedig az állandó bűnelkövetés helyzetének tekinteni. Ha egy elvált, gyakorlatilag már nem fennálló, ún. „halott házasságot” törnek, akkor a bűn csak a még fennálló házassági kötelékre vonatkozik, ami természetesen nincs rendjén, azonban ez figyelemre méltó különbség egy tényleges házasságtöréssel szemben. Egy tényleges házasságtörésnél ugyanis hiányzik mindaz a személyes, tartós és kizárólagos kapcsolat, amely a felelősségteljes nemi közösség lényegéhez tartozik, s emellett az újrَاهázasodottak polgári házasságának számos emberi és hitbeli értéke van: kölcsönös szeretet, hűség, gyermekek nevelése, odaadó keresztény életre való törekvés.³⁶

A szentségi mivolt (*sacramentalità*) tekintetében is hordozhatnak értékeket ezek a második házasságok. A Nemzetközi Teológiai Bizottság szerint nem lehet kizárni, hogy az Egyház a későbbiekben még pontosabban meghatározhatja ezt a fogalmat, jobban megmagyarázva ezzel a jelentését.³⁷ Sok teológus a szentségi mivolt három szintjéről vagy fokáról beszél: természetes vagy embrionális, keresztény vagy alapozó, illetve egyházi vagy teljes szint.³⁸ Az emberi kapcsolatokban rejlő kifejeződő képesség progresszív, növekedő és dinamikus.³⁹ Ez a jelentéshordozó és kifejező képesség

³⁴ Vö.: Grafl, 1992. 89.

³⁵ Vö.: Grafl, 1992. 91–92.

³⁶ Vö.: Kasper, 2015. 78.; Grafl, 1992. 90.

³⁷ Vö.: Commissione Teologica Internazionale. *Tesi sulla dottrina del matrimonio cristiano*. In: *Enchiridion Vaticanum*. Vol. 6. Edizioni Dehoniane, Bologna, 1986. 383., n. 505.; Botero, 1999. 141–142.

³⁸ Vö.: Ligier, L.: *Il matrimonio. Questioni teologiche e pastorali*. Città Nuova, Róma, 1988. 100–101.

³⁹ Vö.: Botero, J. S.: *Las uniones consensuales en una nueva perspectiva*. Medellín 84. 1995. 511–539.

különösképpen igaz a férfi–nő párcapcsolatra, amelyet „eredeti szentségnek” vagy ősképnek/összimbólumnak (*Urbild/Ursymbol*) nevezhetünk.⁴⁰ A férfi és nő egyesülése Isten Izraellel kötött szövetségének a jele, „embrionális szentsége”. A házasság „embrionális” vagy „teremtmenyi” szentsége az ó- és újszövetségi kinyilatkoztatásokkal mélyebb, „keresztény szentség” jelentést vesz fel, amikor a pár megérti, hogy egyesülésük az Isten és az emberiség közötti, a megtestesülés által történő egyesülésnek, Krisztus és Mennyasszonya (Egyháza) egyesülésének a szentsége; teljes jelentését pedig az egyházi közösségben nyeri el, ekkor lesz „egyházi szentség”.⁴¹

Az Egyház észleli azt a kulturális változást is, amely során a házasság intézményjellege a személyes jelleg felé tolódik el. „A személyes szeretet és a szentség kapcsolata fölöttébb összetett. Teljességgel lehetséges, hogy olyasvalaki, aki nem kötött szentségi házasságot vagy akár egyházi jogi értelemben nem is köthet házasságot, tovább jutott a szeretet lépcsőfokain, mint aki a jó napokban könnyedén megházasodott. (...) Mi van, ha az üdvözülés dolgában végső soron a szeretet számít?” – kérdezi Paul Zulehner.⁴² A 2014-es rendkívüli püspöki szinódus egyik résztvevője, Johan Bonny antwerpeni püspök pedig így fogalmazott: „A magam részéről többre tartom a belső értékeket, mint az intézményi dimenziókat. A keresztény etika olyan tartós kapcsolaton alapul, amelyben a kizárólagosság, a hűség és az egymás iránti elkötelezettség képviseli a leglényegibb minőséget”.⁴³

Ezzel összefüggésben, a botránkozás tekintetében is megváltozott a közfelfogás. Az újránházasodottak általában megértéssel találkoznak, különösen akkor, ha az első házasságuk tönkremenetelében nem ők voltak a hibásak, s egyébként rendes, segítőkész emberek.⁴⁴ A botrány fogalma átértékelődött a modern kor autonóm felfogású és individualista életvezetésű embere számára. Megint csak más a bűnalkalmat jelentő botrány és más a közösségben meglepődést vagy csodálkozást kiváltó tett, ahogyan különbség van a farizeusi és a gyengék megbotránkozása között is.⁴⁵

⁴⁰ Vö.: Heinzemann, J.: *Zum Fest geladen. Sakramente: Zeichen der Freundschaft – Zeichen des Glaubens*. Kanisius Verlag, Freiburg am Breisgau, 1994. 227–260.: *Die Liebe zwischen Mann und Frau: ein Ursymbol*.

⁴¹ Vö.: Botero, 1999. 142.

⁴² Vö.: Zulehner, 2016. 78–79.

⁴³ Zulehner, 2016. 87.; W. Kasper pedig Szt. Ágostonra utalva mondja, hogy „sokan csak külsődlegesen vannak az Egyházban, szívük szerint azonban kívül vannak rajta; ezzel szemben sokak, akik kívül vannak, a szívük szerint már benne vannak” – Kasper, W.: *Irgalmasság*. Új Ember Kiadó, Budapest, 2014. (A továbbiakban: Kasper, 2014.) 184.

⁴⁴ Vö.: Graf, 1992. 97.

⁴⁵ Vö.: Botero, 1999. 162.

Joseph Ratzinger

Az imént vázolt szempontok és megközelítések alapján jól érthető lesz az újra-házasodott elváltak szentségeihez járulásának a kérdésében Joseph Ratzinger (a későbbi XVI. Benedek pápa) 1972-ben megfogalmazott álláspontja. Már a korai Egyház megtapasztalta, hogy a keresztények között még a hitehagyás is előfordul, keresztységüket megtagadva. Az Egyház az ilyen elbukottaknak (*lapsi*) fejlesztette ki a bűnbánati gyakorlatot, mint „*második kereszttséget*”, immáron nem vízzel, hanem a bűnbánat könnyeivel. A bűn „*hajótörése*” után nem második hajónak, hanem egy mentődeszkának kell a fuldokló rendelkezésére állnia. Hasonlóképpen, a keresztények között léteztek házasságtörések, melyeket házassághoz hasonló második kapcsolat követett. Az egyházatyák válasza e tekintetben nem volt egységes.⁴⁶ Annyi azonban bizonyos, hogy egyes helyi egyházakban létezett az a szokásjog, melynek alapján azok a keresztények, akiknek a házastársuk még élt és mégis más párkapcsolatban éltek, bizonyos bűnbánati idő után – egy „*második hajó*”, azaz egy második házasság ugyan nem állt a rendelkezésükre, de – a szentáldozásban való részesedés által „*mentődeszkájuk*” volt az üdvösségre. Ezek az atyák – így pl. Órigenész, Nagy Szt. Vazul, Nazianzoszi Szt. Gergely, sőt egy helyen még Szt. Ágoston is – lelkipásztori okokból hivatkoznak a *megettérésnek-nagylelkűségnek-elnézésnek* erre a fajta gyakorlatára, az oldásnak és kötésnek, illetve a bűnök megbocsátásának a feltámadott Úrtól kapott hatalmára.⁴⁷ Ezt mondja Ratzinger: „*Szeretné a legnagyobb óvatossággal megkísérelni, hogy ekként fogalmazzak: ahol a házasság mindkét fél számára gyógyíthatatlan módon tönkrement, s ahol egy utána kötött, második házasság hosszabb időtartamon keresztül erkölcsi realitásként úgy beigazolódott, és a hit lelkületével – különösen a gyerekek nevelésében is – annyira beteljesültnek mutatkozott, hogy ennek a második házasságnak a feladása erkölcsi érték szétrombolását és morális károkozást jelentene: ott a pap tanúsága által és a saját egyházközségével szembeni felelősséggel engedélyezni kellene, hogy az ilyen második házasságban élők szentáldozáshoz járulhassanak*”.⁴⁸

⁴⁶ N. Iung a könyvében kronologikus táblázatban az első nyolc századból bemutat 16 olyan dokumentumot, amely a házasság felbonthatatlansága mellett foglal állást, valamint 12 e tekintetben megengedő álláspontot képviselőt. Vö.: Iung, N.: *Evolution de l'indissolubilité. Remariage religieux des divorcés*. P. Lethielleux, Párizs, 1975. 43.; Botero, 1999. 146.

⁴⁷ Vö.: Kasper, 2015. 57.; Kasper, 2014. 190. Jó okunk van feltételezni, hogy a nováciánusok rigorizmusával szemben ezt a gyakorlatot erősítette meg a niceai zsinat 325-ben. Vö.: DH 127.

⁴⁸ Ratzinger, J.: *Zur Frage nach der Unauflöslichkeit der Ehe. Bemerkungen zum dogmengeschichtlichen Befund und zu seiner gegenwärtigen Bedeutung*. In: Henrich, F. – Eid, V.: *Ehe und Ehescheidung. Diskussion unter Christen, Münchener Akademie-Schriften* 59. München, 1972. 54.

Bernard Häring

Bernard Häring szerint is „az önhibájukon kívül elvált újrَاهázasultak számára a feloldozást nem kellene megtagadni, azzal a feltétellel, hogy ezek az emberek komolyan megkísérlik, hogy Isten akaratát megértsék és a legnagyobb készséggel törekszenek a követésére. Ha például szeretetteljes családi életet élnek, ha gyerekeiket jó keresztényi nevelésben részesítik, ha minden hozzájuk fordulóval szeretettel és segítőkészen bánnak”. Továbbá, a saját hibájuk miatt elvált újrَاهázasultak számára is meg kell adni a feloldozás lehetőségét, ha megvan az őszinte bűnbánatuk és a jóakaratuk, az első házastárshoz való visszatérés lehetetlen, valamint a második házassági kötelek szétválasztása nem kívánható, illetve nem megoldható.⁴⁹ „A szentségi föloldozást láthatóvá kell tenni: Isten nem követel lehetetlent, hanem parancsával figyelmeztet arra, hogy tedd meg mindazt, amit csak tudsz, és imádkozz azért, amit még nem tudsz”⁵⁰

B. Häringhez hasonló álláspontot képviselnek további más teológusok is, így pl. A. Le Bourgeois, M. Legrain, P. de Locht, R. Grimm, P. Eicher, Ch. Robert, Ch. E. Curran,⁵¹ ahogyan ebből az irányból közelítették meg az újrَاهázasodott elváltak szentségekhez járulásának a kérdését az osztrák püspökök Franz König bíboros vezetésével 1980-ban, németországi kollégáik közül a felső-rajnai püspökök 1994-ben.⁵²

Walter Kasper

A fentebbi gondolatoknak lesz majd legújabb összefoglalója Walter Kasper bíboros: „Így szól a kérdés, amely előttünk áll: vajon ez a rigorizmuson és laxizmuson felül-emelkedő út, a megtérés útja, az irgalmasság szentségébe, a bűnbánat szentségébe torkolló út-e az az út is, amelyeket kérdésünkben járhatunk? Nem minden esetben biztos. De ha egy elvált újrَاهázasodott: 1) megbánást tanúsít, amiért első házasságában kudarcot vallott, 2) ha teljesítette első házasságából fakadó kötelezettségeit és visszatérése végérvényesen ki van zárva, 3) ha új, polgárilag megkötött házassággal járó kötelezettségeitől nem válhatna meg újabb bűn nélkül, 4) ha viszont minden erejével azon van, hogy második polgári házasságát a hitből kiindulva élje meg és gyermekeit

⁴⁹ Vö.: Grafl, 1992. 94–95.; Häring, B.: *Liberi e fedeli in Christo. Teologia morale per preti e laici*. 2. Edizioni Paoline, Milánó, 1989. 652–654.

⁵⁰ Vö.: Grafl, 1992. 88.

⁵¹ Vö.: Botero, 1999. 167–168.

⁵² Vö.: Zulehner, 2016. 64–67. A felső-rajnai püspökök pasztorális elképzelését a Joseph Ratzinger vezette Hittani Kongregáció határozottan visszautasította. Ld.: *Congregazione per la Dottrina della Fede, Lettera ai Vescovi della Chiesa cattolica circa la ricezione della comunione eucaristica da parte di fedeli divorziati risposati, 14 settembre 1994*.

hitben nevelje fel, 5) ha vágyakozik a szentségekre mint erőforrásokra helyzetében, meg kell-e vagy szabad-e tagadnunk tőle a bűnbánat szentségét és a szentáldozást egy bizonyos újratervezési időszak (metanoia) után?”⁵³ Nyilvánvalóan ez a javasolt út nem nyújthat azonnali és általános megoldást: „Nem a nagy tömegek széles útja, hanem bizony az újraraházasodott elváltaknak csak a kisebb, a szentségek iránt őszintén érdeklődő részének a szűk útja. (...) Az Egyház részéről ez az út discretiot, lelki megkülönböztetést, lelkipásztori okosságot és bölcsességet igényel. (...) Ez nem olcsó kompromisszum a rigorizmus és a laxismus két véglete között, hanem a felelős középút, a helyes mérték útja”⁵⁴ Kasper természetesen teljesen tisztában van azzal, hogy az általa felvázolt megoldási kísérletet magától értetődően lehet jobbítani.⁵⁵

Kasper az újraraházasodott elváltakkal kapcsolatban megfogalmazott okfejtéseiben hivatkozik a keleti egyházak ún. *oikonomia-elvére*,⁵⁶ míg a nyugati hagyományok közül, meglátása szerint, a Szt. Benedektől ismert *discretio* (lelki megkülönböztetés, lelkipásztori bölcsesség), az arisztotelészi eredetű *epikia* (méltányosság = egyedi esetre alkalmazott igazságosság) és az okosság (*prudentia*) sarkalatos erényének tomista értelmezése⁵⁷ (vagyis egy általános szabály konkrét helyzetekre való alkalmazása, aminek semmi köze a szituációsetikához), a Szt. Ignác-féle szellemek megkülönböztetése (*distinctio spirituum*), a Ligouri Szt. Alfonztól ismert *equiprobabilizmus*, valamint a protestáns egyházi közösségeknél ismert erkölcsi kompromisszum gyakorlata jelenthetnek támpontot a szélsőségek közötti felelős középút megtalálásában.⁵⁸

⁵³ Kasper, 2015. 59–60.

⁵⁴ Kasper, 2015. 60–61.

⁵⁵ Vö.: Kasper, 2015. 89.

⁵⁶ Az igazságot egyértelműen és világosan ki kell mondani: akribiával, a legnagyobb pontossággal kell magyarázni, ugyanakkor a konkrét esetekben a sajátos szándéknak megfelelően, ökonomikusan, vagyis az *oikonomia*, Isten teljes üdvöndje szerint kell értelmezni. Vö.: Kasper, 2014. 204.; Zulehner, 2016. 150–156.

⁵⁷ Vö.: Kasper, 2015. 61.; Kasper, 2014. 205.

⁵⁸ Vö.: Kasper, 2015. 61., 79., 85.; Kasper, 2014. 204–208. A vázolt álláspontra való reakcióként jelent meg, nem sokkal a 2014-es szinódus előtt, Robert Dodaro, a római Augustinianum patrisztikus intézet elnökének szerkesztésben egy tanulmánykötet, mely tanulmányokban a Kasper-féle teológiai és pasztorális álláspont kemény kritikája fogalmazódik meg. A szerzők elutasítják Kasper értelmezését az epikiát illetően, az Aquinói Szt. Tamás kijelentéseire vonatkozó alkalmazásait, az általa a lelkiismeretnek tulajdonított szerepet, a korai és a keleti egyházak gyakorlatára való hivatkozását. Kérdezik, hogy milyen erkölcsi példát látnának a gyerekek e családokban? Továbbá, ha az újraraházasodott elváltakra kiterjesztjük az eltűrés-elnézés pasztorális gyakorlatát, akkor más, hasonlóan rendezetlen állapotban, így élettársi kapcsolatban, csak polgári házasságban, akár poligámiában vagy homoszexuális párkapcsolatban élők is joggal követelhetik ennek alkalmazását a maguk számára, ami a szexualitás érvényes házasságon kívüli megélésének megannyi formáját legitimálná. Vö.: Dodaro, 2014.

Jogi szinten az *epikia* az *aequitas canonicanak*, a kánoni méltányosságnak felel meg, melynek feladata, hogy a törvény szerinti igazságosságot az irgalmassággal édesítse meg; igazságosság és irgalmasság együttesen kell, hogy mérvadó legyen az egyházjog konkrét gyakorlati értelmezése terén, hogy helyes és méltányos megoldásokra jussunk. Az irgalmasság nem szünteti meg, hanem beteljesíti és felülmúlja az igazságosságot. Természetesen ez nem jelenti az objektív törvény szubjektív vagy egyenesen önkényes értelmezését, amely szembe megy a törvény értelmével, ellenkezőleg: a jog objektív értelmét egy gyakran összetett konkrét helyzetben saját értelmének megfelelően úgy alkalmazzuk, ahogyan az adott helyzetben helyes és méltányos; ez azonban nem az elméleti, hanem a gyakorlati ész, illetve ítélő erő problémája, amelynek a feladata, hogy az általános elveket a konkrét helyzetekre alkalmazza. A joggyakorlatban és a lelkipásztorkodásban az egyoldalúan adminisztratív, legalista és tutorista alkalmazások helyett, sokkal inkább teret kellene adni az egyházjog és egyházfegyelem orvosi értelmezésének is, távol mindenféle laxizmustól, amely az irgalmasság értelmében megkísérli a másik embert megérteni, s olyan ítéletet hoz, amely nem guillotine-ként működik, hanem nyitva hagyja az „*irgalmasság menekülőútját*”, lehetővé téve egy új kezdetet a valóban jóakarató ember számára.⁵⁹

Kasper nyomatékosítja, hogy a házasság felbonthatatlanságának jézusi tanítását – amely sokkal inkább evangéliumi ideál, mintsem erkölcsi parancs vagy jogi norma – a hittitkok belső összefüggésében, a hitigazságok hierarchiája szerint,⁶⁰ az Egyház teljes hagyományának, illetve Jézusnak az Isten országáról, szeretetéről és irgalmasságáról szóló örömhíre alapvető összefüggésében kell értelmezni: Isten minden olyan ember iránti végtelen irgalmáról van szó, aki megtér és vágyakozik a megtérésre; ez az irgalmasság nem olcsó kegyelem és nem ment fel a személyes megtérés alól.⁶¹ Az evangélium nem törvénykönyv, hanem az élet fénye és ereje, maga Jézus Krisztus, akinek a fényében lehet megérteni és teljesíteni a parancsokat, Ő ajándékba adja azt, amit megkövetel. Az Újszövetség törvénye nem írott törvény, hanem – Aquinói Szt. Tamás szerint – a Szentlélek kegyelme, amely a Krisztusba vetett hit által adatik nekünk.⁶² A szívben működő Lélek nélkül az evangélium betűje életet kioltó törvény, Isten akarata emberi szemmel nézve túlzott követelménynek látszik, ezért, mint kegyelmi ajándéknak, meg kell adatnia az ember számára. A házasság és család evangéliuma nem teher kíván lenni, hanem ellenkezőleg, a hit ajándékaként az élet ereje és fénye.⁶³

⁵⁹ Vö.: Kasper, 2014. 202–208.; Kasper, 2015. 55., 73., 87.

⁶⁰ Vö.: I. vatikáni zsinat: *DH*. 3016., illetve II. vatikáni zsinat: *Unitatis Redintegratio*. 11.

⁶¹ Vö.: Kasper, 2015. 75–77.; Kasper, 2014. 186–187., 204.

⁶² Vö.: II. János Pál: *Veritatis Splendor*. n. 24.; Ferenc: *Evangelii Gaudium*. n. 37.

⁶³ Vö.: Kasper, 2015. 11., 32.

Kasper felteszi a kérdést, hogy valóban hiszünk-e a *Credoban* megfogalmazott bűnök bocsánatában és abban, hogy ha valaki, aki bűnt követett el, majd megbánja – s bár nem tudja visszacsinálni újabb bűn nélkül, de minden tőle telhetőt megtesz –, az Istentől bocsánatot nyerhet? Vajon megtagadható-e tőle ezek után a szentségi feloldozás? Az Egyháznak a jó pásztor és az irgalmas szamaritánus nyomdokain haladva mindenkor azt kell hirdetnie, hogy egyetlen keresztény sincs soha egyedül vagy elveszve.⁶⁴ Ha a korai Egyház gyakorlata alapján a legsúlyosabbnak vélt bűntriász valamelyikét elkövetők – hittagadók, gyilkosok, illetve házasságtörők – megfelelő penitenciát követően részesülhettek bűnbocsánatban, és a keresztség után még egyszer esélyt kaptak a teljes keresztény életre,⁶⁵ és ahogyan a mai egyházi gyakorlat sem zárja ki örökre a szentségek vételéből a bűnét őszintén megbánó és jóvá tenni akaró hitehagyót (akár sok évtizednyi ateista életvitelt követően), illetve gyilkost (pl. tudatosan és szándékosan elkövetett emberölés vagy abortusz esetén), vajon következetesen és igazságosan megtagadható-e ennek lehetősége az önmegtartóztatást vállalni nem tudó, előző házasságukba visszatérni már képtelen, új kapcsolatában viszont tisztességesen helytálló újravezényesült személyek esetében?

Végezetül pedig, e kérdés megválaszolásánál, meglátásunk szerint, aligha hagyható figyelmen kívül Egyházunknak a hivatásukat elhagyó papokra és szerzetesekre vonatkozó jelenlegi gyakorlata: ha az egyházi rend szentségében érvényesen részesülő felszentelt pap (aki a házasságról való lemondása által valósággá teszi a test „jegyesi jelentését” a Jézus Krisztussal és Egyházával megélt közösségben, a nekik szóló személyes odaadásban,⁶⁶ illetve az érvényesen tett örök fogadalmá által Krisztusnak az Egyházzal megvalósuló eszkatológikus menyegzőjéről tanúszkodó szerzetes (aki teljes önmagát átadja az Egyháznak abban a reményben, hogy Krisztus is az Egyháznak fogja adni magát,⁶⁷ felmentést kaphatnak a fogadalmaikból fakadó kötelezettségeik alól, majd világi státusba kerülve szentségi házasságot köthetnek és teljes, rendszeres szentségi életet élhetnek, nos, ennek fényében nehezen látható be, hogy a házasságukban – önhibájukon kívül vagy saját bűnük miatt – „hajótörést szenvedett”, illetve az eszkaton rendje felől nézve nem végleges állapotú világi hívők miért ne kaphatnák meg – akár hosszabb ideig tartó bűnbánatot követően⁶⁸ – a bűnbocsánatnak és újrakezdesnek szentségileg támogatott lehetőségét? Akkor is, ha „a pap hűsége az egyik kötőanyaga az Egyház épületének. A másik a keresztény házások egymás iránti hűsége”.⁶⁹

⁶⁴ Vö.: Kasper, 2015. 39., 78–79.; Kasper, 2014. 190.

⁶⁵ Vö.: Kasper, 2015. 59., 69.

⁶⁶ Vö.: II. János Pál: *Pastores Dabo Vobis*. 29.

⁶⁷ Vö.: II. János Pál: *Familiaris Consortio*. 16.

⁶⁸ Beer Miklós váci megyéspüspök szerint ez a vezeklés tarthatna pl. tíz évig vagy addig, amíg az új házasságból született gyermek el nem jut az elsőáldozásig. Vö.: Beer, 2015. 76.

⁶⁹ Barsi, B.: *Krisztus békéje. Naplótöredék egy ferences kolostorból*. Szerzői kiadás, Szécsény, 1996. 20.

BEFEJEZÉS

Az *Amoris Laetitia* apostoli buzdítás realiztikus, biblikus és spirituális szövegétől távol áll az ágostoni pesszimizmus szellemében fogant emberkép, illetve a szexualitás ebből fakadó alapvetően negatív megítélése. A dokumentum 8. fejezetében találunk utalást az újraraházasodott elvált személyek szentségekhez járulását illetően, mégpedig új módon: a pápa nem beszél többé rendezett és rendezetlen házasságokról, szabályos és szabálytalan helyzetben élőkről, bűnösökről és büntelenekekről, hiszen az életet nem szemlélhetjük feketén-fehéren. A kérdés és a megoldandó feladat: hogyan lehet a családon belül megélni a *lehetséges* és nem az eszményesített szeretetet, a gradualitás törvénye (és nem a törvény gradualitása) alapján, szem előtt tartva minden személy egyszerűségét és minden egyedi eset megismételhetetlenségét? A gradualitás azt jelenti, hogy Isten szavát csak lépésről lépésre követhetjük, és hogy minden lépésben van valami pozitív. A házasságon kívül is lehetséges elkötelezett együttélés, szeretet, gondoskodás, hűség. A pápa azt vallja, hogy tisztelettel kell viseltetnünk mindez iránt: elismerni a jót, és továbbvezetni az embereket az útjukon. Éppen ezért nincsenek egyszerű válaszok, olcsó receptek és ezért nem adhatott a dokumentum mindenkire minden esetben alkalmazható jogi normát. A házasságra és családra vonatkozó igazság értelmezéséhez az *irgalmasság* jelenti a hermeneutikai elvet, áthelyezve ezzel a keresztény felfogás tengelyét a normák mechanikusdeduktív alkalmazásáról, illetve egy bizonyos legalizmusról, mely ideologikus lehet, Isten személyére, aki irgalmassággá lett Fia megtestesülésében.⁷⁰ Isten irgalmasságát kell az Egyháznak az emberek felé közvetítenie, amely nem pusztá jóindulat, hanem egyszersmind jelzi az utat a jó felé is, de nem fenyegetően fölemelt mutatóujjal, hanem kinyújtott kézzel. A fejezet gondolatai a *befogadás–kísérés–megkülönböztetés–integrálás* kulcsfogalmai köré csoportosulnak. A gondot nem a rendezetlen helyzetek jelentik, hanem az, ha az érintett személy abban megreked, és nem akar továbblépni. Ebben az összefüggésben kap kiemelt jelentőséget az érett, szabad lelkiismeret kialakítása és annak képzése, lelkipásztor és hívő, egyén és közösség szintjén egyaránt. A hívők lelkiismeretének a formálása abban áll, hogy meg tudják különböztetni az igazat a hamistól, hogy megértsék és megbocsássák az emberi gyengeséget, hogy befogadják a törvényt, az alapvető ideál és a tényleges helyzet, illetve kivétel dialektikáját, hogy tudják alkalmazni az igazság szeretetben való megélésének páli alapelvét (Vö.: Ef 4, 15). Minthogy nem segíthetnek minden esetben az általános cselekvési szabályok, így a lelkiismereti szabadság vállalása szorongást kelthet, mivel mi magunk hozunk döntéseket a szeretetben, ami nem a legegyszerűbb dolog, és vállalni kell érte a felelősséget. Senkinek sincs joga ujjal mutogatni a másikra,

⁷⁰ Vö.: *Ferenc pápával készített interjú a szentév lezárásának előestéjén*. In: *Avvenire*, 2016. november 17. (<https://www.avvenire.it/papa/pagine/giubileo-ecumenismo-concilio-intervista-esclusiva-del-papa-ad-avvenire>).

hiszen mindenkinek szüksége van bűnbánatra és kiengesztelődésre. Farizeusi ítélkezésről és nem keresztényi lelkületről tanúskodna, ha hiányozna a hívő közösségekben a megértés a szorult helyzetben lévő keresztény embertársakkal szemben. A lelkipásztoroknak pedig kiemelten a megkülönböztetés belső fórumon megvalósuló, nem könnyű és igényes feladata jut: mely esetekben lehet megnyitni és mikor nem a szentségekhez való járulás ajtaját?

Bár az újrահázasodott elváltak szentségekhez járulása súlyos és sokakat érintő, de nem a világegyház egészére jellemző probléma, javarészt Nyugat- és Közép-Európában, illetve Észak-Amerikában érzékelhető. Ázsiában a vallásközi házasságokkal kapcsolatos kérdések és a családok külföldi munkavállalás miatti szétbomlása, Latin-Amerikában a házasságlevél nélkül tömegesen együttélők szentáldozásának a problémája jelentkezik, míg Afrikában több orvosra, utakra, hidakra, több lakásra és templomra lenne szükség.⁷¹ Ferenc pápa számára ezért is lesz kitüntetett jelentőségű lelkipásztori feladat a meglévő házastársi kapcsolatok megerősítése, mégpedig a megújított és kiszélesített családpassztoráció által, beleértve a házasságra való közvetlen felkészítést jelentő jegyesoktatást és a házasságra való felkészítés előszobájának tekinthető ifjúsági passztorációt is, hiszen az *Amoris Laetitia* alapvető szándéka nem más, mint pozitív módon bemutatni a család, illetve házasság örömét és szépségét, kísérni, védelmezni és segíteni ezt az Istentől akart valóságot. Mindazonáltal marad a kérdés: a törekenységük és sebzettségük miatt valóban segítségre szoruló és azt váró megannyi hívő remélhet-e és ténylegesen kap-e majd egy „mentődeszkát” jelentő konkrét gesztust a *megtűrés–nagy-lelkűség–elnézés* lelkipásztori gyakorlata szerint, az irgalmasság jegyében, az irgalmasság évét követően? Kérdések és kételyek, amelyek mielőbb válaszokat várnak és megoldásokat remélnek. Ami felől azonban semmi kétségünk nem lehet: *salus animarum suprema lex*, a legfőbb törvény a lelkek üdve. Hiszen „*az Emberfia azért jött, hogy megkeresse és megmentse, ami elveszett*” (Lk 19, 10).

Ft. Dr. Gruber László
főiskolai docens
Gál Ferenc Főiskola Teológiai Kar

⁷¹ Vö.: Zulehner, 2016. 135–137.